

PEDAGOGŲ KŪRYBIŠKUMO RAIŠKA UGDANT IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ VIZUALINĖS RAIŠKOS GEBĖJIMUS GAMTINĖSE APLINKOSE

Rima Ežerskienė, Rūta Tamašauskienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.vliVIII.285>

Anotacija

Ikimokyklinio ugdymo pedagogas, siekdamas vaikus ugdyti inovatyviai ir kūrybiškai, pats turi būti kūrybiškas. Kūrybiškumas yra siejamas su skirtingomis žmogaus savybėmis ir gebėjimais. Ypatingai svarbi pedagogo kūrybiškumo raiškos sritis yra vizualinės raiškos gebėjimų ugdymas. Būtent gamtinėse aplinkose yra autentiškas kontekstas, leidžiantis vaikams pažinti save ir pasaulį, kuriantis numatomas ir tuo pačiu kintančias erdves vaikų veiklai. Straipsnyje siekiama atsakyti į numatytus probleminius klausimus: kokios kūrybiško pedagogo savybės pasireiškia formuojant vaikų patyrimą įvairiose gamtinėse aplinkose; kaip reiškiasi pedagogų kūrybiškumas organizuojant vizualinę veiklą gamtinėse aplinkose; kokios kūrybiško pedagogo savybės reikalingos derinant vizualinės raiškos ugdymą grupėje ir gamtinėse aplinkose? Tyrimo tikslas – išanalizuoti pedagogų kūrybiškumo raišką, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų vizualinės raiškos gebėjimus gamtinėse aplinkose. Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, focus grupės tyrimas, kokybinė (content) duomenų analizė. Focus grupės tyrime dalyvavo 43 informantai – ikimokyklinio ugdymo pedagogai iš keturių Klaipėdos ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Išanalizavus tyrimo rezultatus galima teigti, jog organizuojant vizualinės raiškos veiklas gamtinėse aplinkose pedagogų kūrybiškumas reiškiasi noru išbandyti naujus dalykus, drąsa prisiimant atsakomybę, aplinkos tyrinėjimu, klausimų kėlimu bei idėjų ieškojimu. Gamtinėse aplinkose yra sąlygos vaiko raiškai vaizdų kalba piešiant, tapant, lipdant, aplikuojant, štampuojant, konstruojant ir galimybė stebėti bei vertinti meno kūrinius. Grupės ir gamtinių aplinkų sąsajos sietinos su įspūdžių gamtinėse aplinkose vizualiu perteikimu grupėje vykstančiose veiklose, taip pat su grupėje pradėtos veiklos tąsa gamtinėse aplinkose ir gamtinės medžiagos rinkimu ir naudojimu grupėje. Pedagogų kūrybiškumas derinant vizualinės raiškos ugdymą grupėje ir gamtinėse aplinkose reiškiasi lanksčiu požiūriu, mokėjimu pamatyti idėją iš skirtingų perspektyvų, vaizduotės laisvumu, daugialypių idėjų kūrimu bei jausmų raiška.

Pagrindiniai žodžiai: pedagogų kūrybiškumas, vizualinė raiška, gamtinės aplinkos.

Ivadas

Temos aktualumas. Ikimokyklinio ugdymo programos gairėse (2023) nurodoma, jog vaikų ugdymas(is) vyksta įstaigos vidaus ir lauko aplinkose, taip pat aplinkose už mokyklos ribų (parkuose, muziejuose, gamtos ir kultūriniuose objektuose ir pan.). Įstaigos aplinkoje kuriami vaikų emocinį ir fizinį saugumą užtikrinantys ugdymo(si) kontekstai, kurių bendrakūrėjai yra vaikai. Ypatingas dėmesys dokumente yra skiriamas kontekstualumo principui, siekiant vaikų ugdymo(si) patirčių aktualumo ir prasmingumo. Artimiausios kultūrinės, kalbinės, socialinės ir gamtinės aplinkos kontekstuose kuriamos prielaidos vaikų atvirumui ir iniciatyvumui.

Clare (2012) teigia, kad kūrybiška aplinka sudaro sąlygas vaikui vaizduotės pagalba išreikšti savo originalumą rizikuojant ar tiesiog žaidžiant. Estetiškai patraukli, patogi, įvairi, skatinanti ieškoti ir atrasti, atvira naujovėms, nevaržanti laisvės veikti aplinka sukuria prielaidas nuosekliai vaiko kūrybiškumo raidai.

Anot Khanova ir kt. (2020), kūrybiškos asmenybės savybės yra būtinos pedagogui jo veikloje. Kūrybiškas žmogus, taikydamas įvairius originalius metodus neįprastose netipinėse situacijose, gali greitai reaguoti ir spręsti kylančias problemas. Būtent pedagoginiame darbe gausu įvairių situacijų, kylančių problemų, svarbių tiek vaikui, tiek pačiam pedagogui. Tokiose situacijose pedagogo elgseną nulemia jo kūrybiškumas.

Temos naujumas. Stoykov (2021), Veleva (2012), Burkhanova ir kt. (2020) analizavo pedagogo kūrybiškumo svarbą, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. Vizualinės raiškos ugdymo ypatumus tyrė Vismantienė (2016), Novaković (2015), Šukienė (2020), Četin (2021) ir kt. Ugdymo proceso organizavimą gamtinėse aplinkose analizavo Little (2021), Yıldırım ir Akamca (2017), Cooper (2015), Kiewra ir Veselack (2016) ir kt. Tačiau apie pedagogų kūrybiškumo raišką, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų vizualinės raiškos gebėjimus gamtinėse aplinkose, duomenų trūksta.

Tyrimo problema. Dalis pedagogų vis dar mano, jog vizualinės raiškos užsiėmimai turi vykti ikimokyklinio ugdymo įstaigos grupėje, nes juose naudojamos specifinės priemonės, tokios kaip dažai

(guašas, akvarelė, pastelė), reikalingos žirkklės, įvairūs stekai, skirti lipdymui ir pan. Tam, kad vaikai šias priemones ir įrankius galėtų saugiai naudoti, manoma, jog vizualinės raiškos kūrinėliai turi būti kuriami sėdint prie stalo ir turint specialias, tam skirtas, apsaugos priemones (pvz., prijuostes). Tačiau vizualinės raiškos gebėjimai gali būti ugdomi ne tik grupėje, bet ir kitose aplinkose. Būtent gamtinėse aplinkose yra autentiškas kontekstas, kuris tuo pačiu metu yra numatomas ir kintantis, atsižvelgiant į metų laikus, meteorologinius reiškinius ir pan. Tikėtina, jog pedagogai, kurie šias veiklas vykdo gamtinėse aplinkose, pasižymi tam tikrais gebėjimais bei savybėmis, būdingomis kūrybiškoms asmenybėms.

Tyrimo objektas – kūrybiškumo raiška.

Tikslas – išanalizuoti pedagogų kūrybiškumo raišką, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų vizualinės raiškos gebėjimus gamtinėse aplinkose.

Tyrimo tikslas detalizuojamas šiais problemineis klausimais:

1. Kokios kūrybiško pedagogo savybės pasireiškia formuojant vaikų patyrimą įvairiose gamtinėse aplinkose, kaip kūrybinės veiklos sėkmės garante?
2. Kaip reiškiasi pedagogų kūrybiškumas organizuojant vizualinę veiklą gamtinėse aplinkose?
3. Kokios kūrybiško pedagogo savybės reikalingos derinant vizualinės raiškos ugdymą grupėje ir gamtinėse aplinkose?

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizės, focus grupės ir turinio (content) analizės metodai.

1. Pedagogų kūrybiškumo raiškos, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų vizualinės raiškos gebėjimus gamtinėse aplinkose, teorinė analizė

1.1. Pedagogo kūrybiškumo svarba ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus

Daukilas ir kt. (2016) teigia, kad mokytojas, būdamas aktyvus ir kūrybiškas ugdymo proceso dalyvis ir organizatorius, turi analizuoti ir diegti šiuolaikinius didaktikos principus ir metodus. Tokiu būdu mokytojas kuria savitas ugdymo(si) strategijas ir dalijasi gerąja patirtimi. Ikimokyklinio ugdymo programos gairėse (2023) pažymima, jog kintantį kūrybos procesą skatina ir sąlygas vaikui laisvai bei spontaniškai veikti pasiūlo kūrybiškas pedagogas. Anot Little (2021), mokytojo vaidmuo yra labai svarbus skatinant, vadovaujant ir palaikant vaikų mąstymą. Prasmingas mokymasis vyksta ne tik ugdymo įstaigoje, bet ir už jos ribų.

Ikimokyklinio ugdymo pedagogo darbo specifika reikalauja greitų ir laiku priimamų sprendimų. Tačiau kintant ugdymo sąlygoms ir ugdymo procesui vykstant ne tik ugdymo įstaigoje daugėja netipinių situacijų, kuriose pedagogai turi gebėti priimti sprendimus „čia ir dabar“. Siekdami įgyti tokį gebėjimą, kai reikia priimti vienu metu daugybę netipinių pedagoginių sprendimų, pedagogai turi sąmoningai lavinti savo kūrybiškumą (Stoykov, 2021). Anot Veleva (2012), ugdant kūrybiškumą reikalingi įgūdžiai tinkamai reaguoti į netikėtus vaikų pasiūlymus bei originalias idėjas, kurios skatintų informacijos paieškas. Tačiau, anot autorės, ne visiems pedagogams yra būdingi kūrybiškos asmenybės bruožai.

Kūrybiškumo negalima mokyti teoriškai, negalima parodyti ir pasakyti, ką reiškia būti kūrybiškam žmogui. Pedagogo kūrybiškumas turi būti ugdomas nuolatinio profesinio augimo metu savęs identifikavimu ir savirealizacija (Burkhanova ir kt., 2020).

Skirtingos žmogaus savybės ir gebėjimai sukuria prielaidas kūrybiškumo raiškai. Kūrybiškas žmogus iš vienos idėjos gali sukurti keletą skirtingų idėjų ir jas pritaikyti savo veikloje ar kūriniuose. Anot Wilson (2004), kūrybiškam žmogui būdingi šie gebėjimai ir savybės: sklandus idėjų, kurios padidintų galimų sprendimų kiekį, kūrimas; lankstus požiūris, mokėjimas pamatyti idėją iš skirtingų perspektyvų, gebėjimas įžvelgti skirtingas išeitis iš vienos problemos; detalizavimas jau esamos minties, gebėjimas idėjas ar kūrinius papildyti, patobulinti; originalių, visiškai naujų, unikalių, išskirtinai kitokių idėjų kūrimas; sudėtingų, painių, daugialypių idėjų kūrimas; rizikos priėmimas; vaizduotės laisvumas, sugebėjimas fantazuoti, išrasti, pamatyti, suvokti naujas idėjas ar kūrinius, būti išradingam ir smalsiam, aktyvus aplinkos tyrinėjimas, klausimų kėlimas, gilesnių idėjų ieškojimas, noras žinoti daugiau bei išsamiau.

Kūrybiškas mokytojas naujoves traktuoja ne kaip metodų integraciją sprendžiant pedagogines problemas, bet kaip pertvarkymą, tobulinimą ir išradimą naujų būdų, pagrįstą numatytais tikslais ir

besimokančiųjų pageidavimais. Kūrybos turinys apima žinias apie galimus būdus, ieškant naujų būdų ir sprendimų, pasirengimą mokytis naujų dalykų ir poreikio kurti (Khanova, Belinova, Vyalova, 2020).

Šiuolaikiniai vaikai nori būti aktyvūs ugdymo proceso dalyviai, todėl jiems neįdomu klausytis pasakojimų apie gamtą ar tiesiog įsiminti pateikiamą informaciją. Jie patys kelia klausimus ir ieško atsakymų įvairiuose šaltiniuose, jiems svarbu veikti realioje aplinkoje, išgirsti, pamatyti tikrovėje esančius objektus, o ne stebėti paveikslėlius. Šie vaikai vienu metu gali vykdyti kelias veiklas, jas keisti, susidomėjus nauju objektu. Ypatingai aktualus patirtinis ugdymasis tyrinėjant, sprendžiant problemas, ir ieškant jų kilimo priežasčių. Tokios veiklos ugdo pasitikėjimą savimi, savo sprendimais, sudaro galimybes išgyventi sėkmę (Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2015).

Alfa kartos vaikai užduoda suaugusiajam daugybę klausimų, o atsakymus nori išgirsti nedelsiant. Jei pedagogas negali į vaiko klausimus iš karto atsakyti ir pačiam reikia pasidomėti, tai Alfa kartos vaikas dėmesį nukreips kitur ir praras susidomėjimą pedagogo organizuojama veikla. Alfa kartos vaikams sunkiau sekasi ilgesnį laiką atlikti vieną ir tą pačią veiklą, tačiau jie kelis darbus gali atlikti vienu metu (Macijauskienė, Norvilienė, 2018). Nustatyta, kad Alfa kartos elgesys yra laisvesnis nuo taisyklių ir labiau egocentriškas nei Z kartos vaikų; be to, jie turi aukštą savigarbą, yra emocingesni ir sąmoningesni. Kalbant apie bendravimą, Alfa kartos vaikai yra uždaresni ir elgiasi individualiau nei Z karta (Apaydin, Kaya, 2020).

Atlikti tyrimai rodo, jog Alfa kartos vaikai yra smalsūs, pasižymintys strateginiu, dedukciniu mąstymu, kūrybiški ir sėkmingai naudojantys išmaniąsias technologijas. Šie vaikai mėgsta komandinį darbą ir siekia viską išsiaiškinti su draugais, taigi jie mokosi veikdami ir nebijo klysti. Alfa kartos vaikai yra patys aktyvūs ugdymo proceso dalyviai. Jie geriau priima informaciją, kai jaučiasi išgirsti, svarbūs, kai pedagogas reaguoja į jų pastebėjimus (Eaton, 2018; Turk, 2017).

Taigi pedagogo kūrybiškumas tampa ypatingai svarbus ugdant Alfa kartos vaikus. Gebėjimas reaguoti į nestandartines situacijas, naujų ugdymo būdų numatymas, smalsumas ir išradingumas, lankstus požiūris ir ugdomosios aplinkos modeliavimas padeda pedagogams ugdyti šiuolaikinius vaikus.

1.2. Vizualinės raiškos gebėjimų ugdymas ikimokykliniame amžiuje

Vizualinė raiška – tai vaiko raiška vaizdų kalba piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, liejant akvarele, tapant, spauduojant, aplikuojant, lankstant, konstruojant, kerpant, lipdant ir kt. Ugdant vaiko vizualinės raiškos gebėjimus kartu vyksta meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas jomis, skatinama improvizacija ir meninė kūryba, siekiama, kad vaikas įvairiomis skirtingomis meninėmis priemonėmis ir būdais išreikštų savo emocijas, sumanymus ir patirtį (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2016). Ši veikla, turi didelę reikšmę visapusiškam vaiko asmenybės estetiniam, doriniam, darbiniam, protiniam ugdymui. Vaikų dailės veikla yra susijusi su bendravimo įgūdžių, individualumo, motyvacijos, pojūčių, suvokimo, dėmesio, atminties, kalbos, intelekto, vaizduotės, emocijų ir jausmų, kūrybiškumo ir gabumų ugdymu (Vismantienė, 2016). Menai nuo pat mažens padeda realizuoti vaikų kūrybinį potencialą. Šis potencialas kuriamas taikant patirtinę ir žaidybines veiklas, naudojant įvairias medžiagas ir metodus; lavina vaikų vizualinį-erdvinį intelektą, vaizduotę, estetinį suvokimą ir specifinius meninius-raiškos gebėjimus (Novaković, 2015).

Vizualinės raiškos veiklos yra vienos iš labiausiai vaikams patinkančių užsiėmimų. Šių veiklų metu paprasta siekti ugdomųjų tikslų, nes veiklose naudojamos įvairios priemonės, taikomos skirtingos technikos, o netipinės veiklos būdai sukuria atradimo džiaugsmo, netikėtumo, sėkmės išgyvenimo atmosferą. Tokioje aplinkoje yra palankios sąlygos emocinio intelekto ugdymui/si (Šukienė, 2020). Trimečiai vaikai, naudodami įvairias dailės priemones ir medžiagas, spontaniškai reiškia išpūdžius ir emocijas; vis labiau koordinuodami rankų judesius piešia įvairias linijas, jas jungia į elementarias formas; pristatydami savo abstrakčius kūrinius apibūdina juose vaizduojamus įvykius ar daiktus; išbando dailės medžiagų ir priemonių galimybes bei veikimo jomis būdus; piešdami, spauduodami, tapydami, lipdydami, konstruodami labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2016).

Didelę reikšmę vaikų kūrybiškumo ir meninių gebėjimų ugdymui turi ikimokyklinio ugdymo pedagogo įtaka, kuri įgalina gausybę motyvacinių dirgiklių, leidžia vaikams laisvai išreikšti savo sumanymus, vertina jų pažangą ir pasiekimus (Novaković, 2015). Keturmečiai jau pradeda kurti pagal

išankstinį sumanymą, kūrybos procesą palydi pasakojimai, komentavimai, gestikuliacijos, mimika. Toliau vaikai eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, kuria koliažus, konstruoja, lipdo. Vaikai įvairiomis linijomis, spalvomis bei formomis išreiškia savo patirtį, apibūdina ir įvardija sukurtus jau šiek tiek atpažįstamus objektus (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2016). Ugdant vizualinės raiškos gebėjimus ypatingai svarbu klausti vaikų, kas kūrinėlyje yra pavaizduota, kaip jis tai pavaizdavo, kokias priemones pasirinko, kodėl jis būtent tai ir taip sukūrė. Pokalbio metu turi būti aptariami vaikų sukurti darbai, prašoma nusakyti, kas jam patinka sukurtame kūrinėje, ką jis norėtų dar papildyti. Pedagogas turi pagirti vaikus už išradimą, gėrėtis jų sumanymais, skatinti ir motyvuoti (Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2015).

Penkiamečiai jau geba išryškinti kuriamų objektų bruožus, svarbiausias detales, savo patirtį, emocijas ir išpūčius perteikia jau kitiems atpažįstamais vaizdais. Pažymėtina, jog šio amžiaus vaikų kūrinėlyse yra vaizduojami objektai iš atminties, t. y. jie vaizduoja tai, ką žino apie kuriamą objektą. Piešimas, tapymas, lipdymas ar konstravimas iš natūros (objektus, kokius mato) dar nėra įvaldytas, tačiau jie geba numatyti kūrinėlio viziją ir ją realizuoti, nors pačiame procese sumanymas gali keistis. Šešerių metų vaikų vaizduojamosios raiškos darbeliuose pastebimos ne tik realios, bet ir fantastinės istorijos ar įvykiai. Įtaigesni ir detalesni kūrinėliai dažnai papildomi grafiniais ženklais (žodžiais, skaičiais, matematiniais ženklais, raidėmis). Šiame amžiuje vaikams labiau sekasi įgyvendinti savo sumanymus, nes jie jau yra susipažinę su daugybe priemonių ir pakankamai įvaldę įvairių technikų taikymo nuoseklumą. Kurdami sudėtingesnius darbelius ar kurdami grupinius darbus eksperimentuoja dailės technika, susidomi kompiuterinėmis piešimo programomis, tyrinėja jų teikiamas galimybes. (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2016). Anot Četin (2021), meninis ugdymas turi būti siejamas su vaikų asmenine ir socialine raida, nes atlikti tyrimai rodo, kad estetika ir kūrybiškumas, kurie yra pagrindiniai meninio ugdymo komponentai, koreliuoja su vaikų socialiniu vystymusi.

Novaković (2015) atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad praktinėje veikloje pasitaiko tradicinė ikimokyklinio ugdymo mokytojo koncepcija, kai mokytojas moko vaikus, neatsižvelgdamas į vaiko poreikius. Pastebėta, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogai dar nėra pasirengę suteikti vaikams savarankiškumo, taikyti vaiko patirtimi pagrįstus metodus, orientuotus į tyrinėjimą, eksperimentavimą ir problemų sprendimą. Pagal tradicinę koncepciją ikimokyklinio ugdymo pedagogai mano, kad jų vaidmuo yra išmokyti vaikus, ką ir kaip piešti. Tai darydami jie rodo polinkį į iš anksto nustatytus rezultatus ir aplinkinių lūkesčius, o mažiau dėmesio skiria pačiam kūrybos procesui.

Vaiko raiška vaizdų kalba yra pagrindas holistiniam vaiko asmenybės ugdymui. Skirtingos technikos, priemonių gausa sudaro prielaidas siekti įvairių ugdymų tikslų. Nuosekli vizualinės raiškos raida yra sietina su pedagogo požiūriu į vaiko kūrybą, iniciatyvą ir pastangas.

1.3. Ugdymo gamtinėse aplinkose ypatumai

Požiūrio į vaiką, jo ugdymo(si) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje kaita sietina su visuomenės kaitos procesais bei naujomis technologijomis. Pastaruoju metu akcentuojamas mokymasis, skirtas kiekvienam, kuris keičia mokymą(si), skirtą visiems. Šiems pokyčiams reikalinga nauja mokymo(si) aplinkos kūrimo strategija (Geros mokyklos koncepcija, 2015). Neifachas (2014) nurodo, jog gali būti išskiriamos išvestinės mokymo(si) aplinkos dimensijos: daugiafunkcinis procesas (dinamiška informacinė mokymosi veiklos erdvė, įgalinanti savivaldų mokymąsi); personalizuota sistema (formuojanti patirtinio mokymosi praktiką, laiduojanti ugdytinių poreikius ir lūkesčius); besimokančiojo lygmens dimensija (orientuota į individualius mokymosi tikslus, gebėjimus); priemonėmis turtinga aplinka (turi tiek komponentų, kad užtikrintų galimybę taikyti įvairius mokymosi stilius (formalų, neformalų, savaiminį), informacines ir komunikacines technologijas); besimokančiųjų socialinį dalyvavimą įteisinanti sistema (funkcionalumas gali būti užtikrinamas tik pasitelkiant besimokančiojo galimybes bei mokymosi kontekstą).

Geros mokyklos koncepcijoje (2015) teigiama, jog kokybiškam vaikų ugdymui yra svarbi ugdymo(si) aplinka, kuri turi būti atvira, ugdymo procesas iš tradicinių klasių erdvių perkeliamas į realią aplinką (įstaigas, muziejus, parkus ir pan.). Anot Šliažaitės (2018), siekiant, kad vaikai suprastų, kodėl jie mokosi konkrečių dalykų, kaip šiuos dalykus jie galės panaudoti savo veikloje, būtina ugdymo procesą organizuoti netradicinėse gamtinėse ir sociokultūrinėse aplinkose. Tačiau pedagogas turi

prisiminti, jog tai nėra tik mokymosi pajvairinimas ar išpūdžių paieška. Mokymasis netradicinėse aplinkose turi būti susietas su ugdymosi tikslais.

Garlauskienė, nurodydama ugdymo(si) gamtinėse aplinkose naudą, teigia, jog vaikus ugdant vadovaujantis lauko pedagogika, pirmiausia pastebima vaikų kūrybiškumo raiška (Pociūtė-Trotienė, 2017). Lauke yra autentiškas kontekstas, leidžiantis vaikams pažinti save, pasaulį ir savo vietą jame. Natūrali lauko aplinka leidžia vaikams suvokti savo artimiausią ir platesnį pasaulį per atvirą sąveiką, tyrinėjimą, atradimą ir glaudų ryšį su gamta (Little, 2021). Net jei vaikas yra mažas, lauko erdvės leidžia lengviau pastebėti gamtos objektus ir joje vykstančius procesus, išgyventi emocijas, įsisavinti informaciją savo greičiu, išbandyti skirtingus mokymosi stilius ir pasiūlyti kitokias mokymosi galimybes nei grupės aplinkoje. Gamtinė aplinka padeda vaikams išsiugdyti įgūdžius, susijusius su moksliniais tyrimais: stebėti, matuoti ir daryti išvadas. Gamtoje pirmą kartą susiduriama ir su objektais, kurių pavadinimų vaikai nežino, ir taip išmokstama naujų žodžių ir sąvokų (Yıldırım ir Akamca, 2017).

Cooper (2015) teigia, jog gamtinė aplinka ir vaikų veikla yra susijusi su mokymosi patalpose ir ją sustiprina. Gamtinė aplinka suteikia vaikams galimybę vertinti gamtos grožį, pažinti ir tuo pačiu rūpintis gyvąja ir negyvąja gamta. Natūrali gamtinė aplinka ir žmogaus sukurta įranga bei medžiagos, pačių įvairiausių atspalvių augalai ir gyvūnai, garsų įvairovė motyvuoja vaikus būti fiziškai aktyviais ir aktyviai žaisti, pavyzdžiui, balansuoti, laiptuoti, ropoti, judėti, stumti, traukti, eiti, bėgti ir pan. Gamtinė aplinka palaiko socialinę emocijinę vystymąsi, nes joje gali būti organizuojami pokalbiai, aptarimų popietės, žaidžiami vaidmeniniai žaidimai bei sukurtos erdvės vaikų poilsiui ir ramiai veiklai.

Kiewra ir Veselack (2016) atliktas kokybinis tyrimas su ikimokyklinio amžiaus vaikais nuo trejų iki penkerių metų atskleidė, jog lauko aplinkoje vaikų kūrybiškumo ir vaizduotės ugdymui daro įtaką keturi veiksniai: gamtinė aplinka sukuria pastovias ir tuo pačiu kintančias erdves; vaikų veiklai yra skiriama pakankamai laiko; lauko aplinkoje naudojamos neribotos medžiagos ir ketvirtasis veiksnys, skatinantis vaikų vaizduotės ir kūrybiškumo raišką, yra rūpestingai, pastabūs, motyvuojantys ir palaikantys kūrybinę veiklą pedagogai.

Taigi ugdymas gamtinėse aplinkose sudaro galimybę vaikams suvokti aplinką atvirai sąveikaujant, tyrinėjant, pažįstant save. Ugdymas gamtinėse aplinkose yra lygiavertis ugdymui įstaigos patalpose (grupėje). Tačiau gamtinėse aplinkose vaikų veikla turi būti siejama su ugdymo(si) tikslais.

2. Pedagogų kūrybiškumo raiškos, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų vizualinės raiškos gebėjimus gamtinėse aplinkose, empirinio tyrimo rezultatų analizė

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimo eiga. Tyrimas organizuotas 2022 m. birželio mėnesį. Empirinio tyrimo instrumento klausimai buvo suformuluoti apibrėžus tyrimo objektą, suformulavus tyrimo problemą, tikslą ir išanalizavus teorinę medžiagą. Siekiant sudaryti galimybę tiriamiesiems laisvai pasisakyti buvo numatyti kokybiniam tyrimui preliminarūs klausimai. Focus grupės tyrimas suteikė galimybę tyrėjui pakreipti klausimus reikiama linkme, atsižvelgiant į interviu vyksmą. Diskusija buvo baigiama demografiniais klausimais, siekiant atskleisti tyrimo dalyvių charakteristikas. Įvyko 4 focus grupės tyrimo susitikimai. Diskusijas su mokytojais vedė 2 moderatoriai, jos truko iki 1 val. 10 min. Focus grupės tyrimas vyko nuotoliniu būdu mokytojų darbo vietose, natūralioje emociškai laisvoje ir jaukioje aplinkoje. Duomenys buvo fiksuojami vaizdą ir garsą įrašant kompiuterine technika.

Kiekviename focus grupės tyrime dalyvavo po 9-12 informantų. Iš viso focus grupės tyrimo imtis – 43 ikimokyklinio ugdymo pedagogai (Klaipėdos lopšelis darželis „Švyturėlis“ (N = 9), Klaipėdos lopšelis darželis „Žiogelis“ (N = 12), Klaipėdos lopšelis darželis „Šaltinėlis“ (N = 12), Klaipėdos lopšelis darželis „Rūta“ (N = 10). Informantai buvo pasirinkti kokybinio tyrimo netikimybinės imties patogiuoju atrankos būdu (Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė, 2008). Tyrimo dalyvių charakteristika: pedagoginio darbo stažo vidurkis 19,6 m.; pagal kvalifikacijos kategoriją (proc.) dalyvavo 23,8 proc. mokytojų, 26,2 proc. vyr. mokytojų ir pusė (50 proc.) tyrimo dalyvių buvo mokytojai-metodininkai.

Tyrimo duomenų analizė. Po kiekvieno susitikimo buvo klausomasi diskusijos įrašo ir atliekamas teksto transkribavimas. Rengiant diskusijų išrašus, kiekvienam informantui suteiktas raidės, skaitmens ir raidės kodas: pirmosios didžiosios raidės A-D žymi įstaigą, kurioje dirba informantas, skaitmenimis

nuo 1 iki 12 nurodomas informanto numeris, o paskutinė raidė, kokioje gamtinėje aplinkoje buvo vykdoma veikla. Paskutinė kodo raidė rodo patvirtinančių teiginių gausą, nuo daugiausia teiginių surinkusios (A) iki mažiausiai teiginių surinkusios gamtinės aplinkos (O) (A – miesto parkai, B – prie jūros/paplūdimys, C – miškas, D – darželio aplinka, E – prie tvenkinio, F – Botanikos sodas, G – Ventės ragas, H – kapinės, J – Agluonėnų etnografinė sodyba, K – Žardės piliakalnis, L – Baltų mitologijos parkas, M - Birštonas, N – Dovilų piliakalnis, O – Palangos gintaro muziejaus parkas). Pavyzdžiui, konkretaus darželio 7 informanto pasisakymas apie veiklas Baltų mitologijos parke tekste yra koduojami C7L.

Tolimesniame tyrimo duomenų analizės etape užkoduotas tekstas prasminiu pagrindu sugrupuotas į kategorijas. Analizuojant informantų pasisakymus kategorijose išvelgiamos subkategorijos, kurios iliustruotos citatomis iš interviu. Atliekant kokybinę turinio (content) analizę interpretuojami tyrimo rezultatai siejami su mokslininkų išvargomis.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo vadovautasi tyrimo etikos principais: slaptumo (konfidencialumo), apsaugos, universalumo, geranoriškumo, reikšmingumo, teisingumo bei teisės gauti tikslią informaciją, pagarbos asmens orumui (Bitinas, Rupšienė ir Žydzūnaitė, 2008; Kardelis, 2017). Organizuojant tyrimą buvo gauti įstaigų vadovų sutikimai vykdyti tyrimą, aptartas tyrimo tikslas, eiga, tyrimo duomenų panaudojimas. Straipsnyje analizuojami tik su numatyta tema susiję informantų teiginiai.

2.2. Gamtinių aplinkų ir jose kaupiamų išpūdžių analizė, pedagogų kūrybiškumo raiškos kontekste

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokiose gamtinėse aplinkose pedagogai ugdo ikimokyklinio amžiaus vaikų vizualinės raiškos gebėjimus. Gauti duomenys pavaizduoti 1 pav. Išanalizavus informantų nurodytas gamtines aplinkas, kuriose yra organizuojamas vaikų vizualinės raiškos ugdymas, galima teigti, jog vaikai yra ugdomi įstaigos lauko teritorijoje (*darželio aplinka (A, B, C, D), aikštynas (A, B)*), aplinkoje, kuri yra netoli/šalia darželio (*Ažuolų giraitė (parkas) (B), prie tvenkinio (Trinyčių, Žardės) (B, C), Jono kalnelis (C), Meridiano parkas (C), Baltijos parkas (C), Sėjūdzio parkas (C, D), I. Simonaitytės kalnelis (D), Skulptūrų parkas (D)*), gamtinėje aplinkoje, kai reikia vykti miesto transportu (*miškas (Smiltynės, Melnragės) (A, B, C, D), pajūris/paplūdimys (A, B, C, D), kapinės (Karklės, Skulptūrų parke) (A, D), Botanikos sodas (A, C, D), Klaipėdos senamiestis (C), Žardės piliakalnis (D)*) ir aplinkose, kurios nuo įstaigos yra nutolusios dešimtis ar šimtus kilometrų (*Agluonos šimtametė sodyba (A, C), Palangos muziejaus parkas (A, C), Ventės ragas (A), Dovilų piliakalnis (C), Birštonas (C), Baltų mitologijos parkas (C)*). Pažymėtina tai, jog LR Švietimo ir mokslo ministro įsakyme *Dėl vaikų turizmo renginių organizavimo aprašo* (2005) yra nurodyta, jog turizmo renginiuose ikimokyklinio amžiaus vaikams leidžiama dalyvauti ne daugiau kaip 4 valandas trunkančiuose turizmo renginiuose (išvykose, ekskursijose). Taigi vadovaujantis šia nuostata ikimokyklinio ugdymo pedagogai turi ypatingai atsakingai ir kruopščiai planuoti ugdomąsias veiklas. Anot Wilson (2004), viena iš kūrybiškam žmogui būdingų savybių yra rizikos priėmimas. Tai drąsus, priimančias iššūkius, nuotykingas požiūris, noras išbandyti naujus dalykus ir išsiskirti iš kitų. Taigi tikėtina, jog tyrime dalyvavę ikimokyklinio ugdymo pedagogai, organizuojantys išvykas gamtinėse aplinkose miesto teritorijoje ar aplinkose nuo ugdymo įstaigos nutolusiose kelias dešimtis kilometrų, pasižymi aiškiai išreikštu šiuo kūrybiškumo aspektu – noru išbandyti naujus dalykus, drąsa prisiimant atsakomybę ne tik už ikimokyklinio amžiaus vaikų gebėjimų ugdymą, bet ir už vaikų saugumą.

Gamtinės aplinkos ugdymo įstaigos teritorijoje	<ul style="list-style-type: none"> • Darželio aplinka (A, B, C, D) • Aikštynas (A, B)
Gamtinės aplinkos šalia ugdymo įstaigos	<ul style="list-style-type: none"> • Ažuolų giraitė (parkas) (B) • Prie tvenkinio (Malūno, Žardės) (B, C) • Jono kalnelis (C) • Meridiano parkas (C) • Baltijos parkas (C) • Sąjūdžio parkas (C, D) • I. Simonaitytės kalnelis (D) • Skulptūrų parkas (D)
Gamtinės aplinkos miesto teritorijoje	<ul style="list-style-type: none"> • Miškas (Smiltynės, Melnragės) (A, B, C, D) • Pajūris/paplūdimys (A, B, C, D) • Kapinaitės (Karklės, Skulptūrų parke) (A, D) • Botanikos sodas (A, C, D) • Senamiestis (C) • Žardės piliakalnis (D)
Gamtinės aplinkos nutolusios nuo įstaigos dešimtis kilometrų	<ul style="list-style-type: none"> • Agluonėnų etnografinė sodyba (A, C) • Palangos gintaro muziejaus parkas (A, C) • Ventės ragas (A) • Dobilų piliakalnis (C) • Birštonas (C) • Baltų mitologijos parkas (C)

1 pav. Gamtinės aplinkos, kuriose pedagogai ugdo ikimokyklinio amžiaus vaikų vizualinės raiškos gebėjimus (A-D ugdymo įstaigų kodai)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2022

Grakauskaitė-Karkockienė (2003) nurodo, jog ugdant kūrybiškumą svarbi aplinka, kurioje vaikai galėtų tyrinėti, eksperimentuoti, o priemonių gausa skatintų kurti. Pati kūrybinė veikla ir jos rezultatas priklauso nuo žmogaus patyrimo, skatinančio lakią vaizduotę. Taigi pirmiausia reikia sudaryti sąlygas vaikams stebėti aplinką, gamtą, daiktus, žmones, išvelgti jų panašumus ir skirtumus, formuoti estetinį suvokimą ir santykį su aplinka. Mokyti vaiką vertinti aplinkos pokyčius keičiant žiūrėjimo tašką, stebint per spalvotą ar padidinamąjį stiklą, rėmelį ir t.t. Bet kuris daiktas gali būti panaudojamas vaidinime kaip lėlė ar dekoracijos detalė.

Anot Wilson (2004), sklandus idėjų, kurios padidintų galimų spendimų kiekį, kūrimas yra viena iš kūrybiškos asmenybės savybių. Ikimokyklinio ugdymo pedagogai, organizuodami ugdymo procesą netradicinėse gamtinėse aplinkose, kaupia vaikų įspūdžius.

Pedagogai gamtinėse aplinkose padeda vaikams stebėti gyvūnus (...stebėjom paukščiukus... B4E; A5G; ...paukščių pažinimas... lesinimas... D6K; C7O), jų kūno formą, spalvas (...parskrido paukščiai... iš pradžių akcentavome grįžtančius paukščius, kokius garsus jie skleidžia, kaip atrodo, apie jų gyvenimą... B1C), elgseną (...vienas senelis padarė nuostabų vabalų viešbutį... su vaikais kalbėjom, kas ten gyvens... stebim, kas atskrenda, kas ropoja... B1A; ...stebėjom didžiulį aptvertą skruzdėlyną... akcentavome skruzdėlių hierarchiją...B1C). Pedagogai gamtinėse aplinkose kuria tokias situacijas, kuriose vaikai gyvūnus galėtų ne tik stebėti (...pasivaikščioti... žaisti gamtoje... pabraidom... ..ėjome aplink parką... B3B; A7G; C7O), bet ir paliesti, išžiūrėti, kaip jie atrodo (...paukščiukus pačiupinėti... palaikyti... A4G). Vaiko kūrybos įdomumas ir išradingumas priklauso nuo vaiko patirties turtingumo (Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2015).

Taip pat gamtinėse aplinkose pedagogai patys yra smalsūs, aktyvūs aplinkos tyrinėtojai, keliantys klausimus, norintys žinoti daugiau bei išsamiau. Visas šias savybes ikimokyklinio ugdymo pedagogai

demonstruoja vaikams ir tuo pačiu ugdo šias savybes vaikams. Daugelyje vizualiosios raiškos kūrinėlių yra vaizduojami augalai, todėl pedagogai skiria daug dėmesio augalų stebėjimui (...*kokie augalai... kokia gamta... C7O*; ...*pasižiūrėti, kaip gražiai žydi... A6F*; ...*augalų įvairovė...A6F*; ...*ekskursija apie augalus, įvairias rūšis... D7F*; ...*apžiūrėjome medžius... D3A*; ...*vaikai nežinojo, kad gali būti tiek daug rūšių augalų, medžių...D7F*). Taip pat pažymėtina, jog vaikams sudaromos galimybės ne tik pamatyti (...*stebėti jų (lapų) kritimą... C2A*), bet ir paragauti (...*davė paragauti vaistažolių, prieskonių... D7F*), paliesti (...*stebėti jų (lapų) kritimą...voliotis...daryti įvairiausias figūras... C2A*).

Pedagogų aktyvus aplinkos tyrinėjimas, klausimų kėlimas idėjų ieškojimas, noras žinoti daugiau bei išsamiau reiškiasi su vaikais lankant piliakalnius (...*parodyti senovinę aplinką, rakandus... kad vaikai susipažintų...A5J*), kapines (...*jos skiriasi nuo tipinių kapinių... ...mūsų gražesnės, nes daugiau gėlių, antkapiai gražesni... D4H*; ...*jos (kapinės) senovinės, netradicinės... AIH*) ir kitus žmogaus sukurtus objektus, esančius gamtinėje aplinkoje (...*stebėjome karvelidę... D3A*; ...*skulptūras... D3A, D3A*). Anot Baltakienės ir Povilaikienės (2016), netradicinėse aplinkose vaikai gali susipažinti su kitu laikmečiu, gali gyvai stebėti statinius, daiktus. Netradicinėse aplinkose išryškėja neįkainojama patirtis.

Visa ši vaikų patirtis, sukaupti įspūdžiai vertingi ir reikalingi tam, kad vaikai vaizdų ir formų kalba galėtų pasakoti viską, ką išgyveno, patyrė stebėdami, liesdami, ką išgirdo, ką įsivaizduoja, apie ką svajoja. Jie vaizduoja ne tai, ką mato, bet tai, ką žino. Todėl vizualiosios raiškos gebėjimų ugdyme svarbi aplinkos pažinimo gebėjimų sritis. Vaikai tomis pačiomis mėgstamomis spalvomis spalvina pasirinktus objektus: mamą, namą, gyvūną ir pan. Kūrybos procese vaikai sieja fantastinius ir realius vaizdus, intuityviai pasirenka vizualinės raiškos priemones (spalvą, dėmę, liniją, tašką, erdvę ir pan.). Ikimokyklinio amžiaus vaikų sukurti darbai dažniausiai yra spontaniškos raiškos rezultatas (Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2015). Tik pedagogas, kuriam būdingas lankstus požiūris gali priimti savitą vaiko kūrybą, džiaugtis vaikų kūrinėliais, kuriuose vaizduojami realių ir fantastinių objektų ar savybių deriniai.

2.3. Pedagogų kūrybiškumo analizė, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų vizualinės raiškos gebėjimus gamtinėse aplinkose

Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015) rašoma, jog ugdant vizualiosios raiškos gebėjimus svarbu prisiminti, jog vaikas tuo pačiu metu ir kuria, ir mokosi. Klaidinga manyti, jog pirmiausia reikia vaiką supažindinti, išmokyti, o tik po to jis gali tas žinias panaudoti kūryboje. Vaikas praktiškai veikdamas taip, kaip jam patinka, kaip jis nori, atranda savitus vaizdavimo būdus. Pedagogas turi gausinti vaiko patirtį, sudaryti sąlygas, pasiūlyti įvairias priemones bei medžiagas ir stebėdamas vaiko kūrybą patarti, kaip geriausiai vaikas galėtų realizuoti savo numatytą sumanymą. Vadovaujantis šia nuostata ikimokyklinio ugdymo pedagogo kūrybiškumas reiškiasi vaizduotės laisvumu, sugebėjimu fantazuoti, išrasti, pamatyti, būti išradingam. Meninės veiklos gamtinių aplinkų kategorijoje išskiriamos keturios subkategorijos: piešimas/tapymas, lipdymas, aplikavimas/štam pavimas, konstravimas ir meno kūrinių stebėjimas bei vertinimas.

Analizuojant piešimo/tapyimo ugdymą gamtinėse aplinkose išryškėja galimybė tiesiog perkelti vizualios raiškos veiklas į parkus, miškus, prie jūros (...*piešėme, ką matėme aplink: laivus, paukščius, kriaukles, akmenėlius... C6B*; ...*prisirinkę lapų tiesiog vietoje apipiešėme kontūrus... C1C*; ...*piešėm gamtos peizažus... kopijuojame lapų raštus... vaikai gali išsinešti mėgiamas priemones (kreideles, flomasterius) ir piešiam, ką matom... D5D*), taip pat gamtinėje aplinkoje esančių žmogaus sukurtų objektų analizavimas, jų elementų fiksavimas (...*jos (kapinės) senovinės, netradicinės... vaikai turėjo lapus, kopijavo ten užrašytus vardus... AIH*; ...*skaičiai...raidės...nusipiešdavo patinkantį simbolį... metaliniai kryžiai... AIH*). Tokiai pedagogų kūrybiškumo raiškai pritaria ir Makarskaitė-Petkevičienė (2018) teigdama, jog meninę veiklą galima perkelti į lauką. Vaikai mielai pieštų lauke, išbandytų įvairias technikas. Be to, jei oro sąlygos leidžia, lauke galima eksponuoti mokinių darbus. Kūrybiškas pedagogas atranda galimybių panaudoti netradicines priemones ir pačią gamtinę aplinką; teptukais tampa grėbliukai, parko paklotė popieriaus lapu (...*pasiėmėme grėbliukus ir su vaikais piešėme iš lapų mandalas, visokius paveikslus... vietoj teptukų buvo grėbliukai... B4A*), piešiant ant permatomos plėvelės, žiūrint į piešinį iš karto matosi darbelio fonas (...*tarp medžių plėvelė ir ant jos piešėme... B1A*; ...*piešiu trispalvę, piešiu Lietuvą... pakavimo plėvelė apvyniota apie medžius ir vaikučiai geltona, žalia*

raudona spalvom piešė ką tik norėjo... vėliavą, Gedimino pilį... A7D), medžiai (...ant pačių medžių piešėme... medžius apvyniojame plėvele ir pavadiname medžio paveikslais... B1A) ar grindinys tampa drobėmis (...veikla su vandeniu... su voleliais piešėm ant trinkelėlių... buvo sausas oras ir trinkelės buvo nupieštos netradicinėmis priemonėmis... A7D). Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015) nurodoma, jog ikimokyklinio amžiaus vaikams būtina savo patirtį ir išpūdžius perteikti neįprastomis priemonėmis ir sąlygomis, pvz.: piešiant medžio šakele, akmenėliu, ant smėlio, asfalto, medžio lapų ir pan. Šioms veikloms svarbi gamtinė aplinka.

Pedagogų išradingumas reiškiasi ugdant lipdymo įgūdžius panaudojant smėlį (...iš smėlio statom įvairias pilis iš rastų gamtinių medžiagų...D2B; ...pilis puošiam, dekoruojam... D5B) ir sniegą (... iš sniego, ...išsikasė vaikai griovelius... buvo laikas palankus... C7B).

Aplikavimo ir štampavimo gebėjimus ikimokyklinio ugdymo pedagogai ugdo panaudodami visas gamtoje randamas priemones (šakeles, akmenukus, kriaukles) kurdami kūrinius tiesiog toje pačioje aplinkoje (...darėm bendrą karūną iš susirinktų detalių: akmenukų, šakalėlių... C7J; ...prie jūros kūrėme mandalas iš akmenukų... C7B). Šioje veikloje reiškiasi pedagogų originalių, kitokių idėjų kūrimo skatinimas.

Analizuojant pedagogo kūrybiškumo raišką, organizuojant konstravimo veiklas, pažymėtina, jog šioms veikloms taip pat pasirenkamos visos gamtoje randamos medžiagos (gėlės, žolės, šakos, daržovės ir pan.) (...šventėm Jonines... vaikai patys rinko, skynė žolynus...C7L; pynėm vainiką, kupolę pasidarėm... vainikus vaikai leido į vandenį... C7L; ...Moliūgo gimtadienis...moliūgų alėja... suradom prie jėjimo vietą... gavosi ekspozicija... A2D; ...atspėk emociją... iš gamtinės medžiagos (lapelių, šakelių) pavaizduoti kokią nors emociją... ar pyktį ar džiaugsmą... padaryti kažkokį žmogeliuką...A1C; ...iš lapų susisuko tokius kaip žmogeliukus... C1A).

Taip pat gamtinėje aplinkoje ugdomas meno kūrinių stebėjimas ir vertinimas – vaikai išsako savo nuomonę apie meno kūrinius, galvoja jiems pavadinimus (...kiti vaikai net nesuprato, kas pavaizduota pagal pavadinimus... kiti siūlė skulptūrų pavadinimus, labiau joms tinkančius... autoriaus vienas pavadinimas, o jiems visai su kitu asocijuojasi ta skulptūra... D3A).

Taigi menine veikla gamtoje siekiama ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2016) nurodytų gebėjimų, jog vaikas eksperimentuodamas dailės priemonėmis ir įvairiomis technikomis, kurtų tapybos, grafikos darbelius, mišriomis medžiagomis konstruotų koliažus ir kitus trimačių formų kūrinius.

2.4. Pedagogų kūrybiškumo raiška, derinant vizualinės raiškos ugdymą grupėje ir gamtinėse aplinkose

Analizuojant grupės ir gamtinės aplinkos sąsajas buvo išskirtos trys subkategorijos: išpūdžių vizualusis perteikimas grupėje, grupėje pradėtos veiklos sąsaja gamtinėje aplinkoje ir gamtinės medžiagos rinkimas ir naudojimas grupėje.

Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijose (2015) rašoma, jog kiekvieną vaiko kūrinių reikia aptarti kartu su vaiku, išsiaiškinant, ką vaikas pavaizdavo ar sukūrė, kodėl jis pasirinko šį objektą ir būtent tokias priemones. Pedagogas turėtų paskatinti naudoti smulkesnes detales, kurti panaudojant gamtinę medžiagą, pastebėti vaiko išradingumą, pasidžiaugti jo pasiūlytomis idėjomis. Ši rekomendacija sėkmingai įgyvendinama, kai grįžę iš išvykų vaikai turi galimybę išreikšti savo patyrimą, jausmus, išpūdžius vizualiosios raiškos priemonėmis (...išpūdžius įtvirtiname... D4D; ...toliau veiklos plėtojamos grupėje... A4G, A5G, A9G; ...iš lauko perkeliame į grupės veiklas... B1C; ...piešė...darė darbelius... C7). Kūrybiški pedagogai patys gebantys išreikšti jausmus ir patirtį skatina vaikus prisiminti matytus vaizdus ir juos perteikti (...sugrįžę piešė tuos medžius... C4E; nupiešti patikusį paukštį... A6G), vizualizuoti patirtus išpūdžius (...piešėm išpūdžius, kas labiausiai patiko... kas labiausiai įsiminė... kokią norėtu auginti... D7F; ... iš popierinių skruzdėlyčių darėme grandinę... B1C), kurti darbelius iš gamtoje surinktų medžiagų (...rinko nugludintus akmenukus... parsinešę piešėme ant jų... darėme koliažus... naudojom dar visokius pagaliukus nugludintus... C1B; ... apie inkilėlius... iš pagaliukų, žolių, šakelių darėme lizdelius... B1C).

Pedagogų lankstus požiūris, mokėjimas pamatyti idėją iš skirtingų perspektyvų reiškiasi tęsiant grupėje pradėtas veiklas gamtinėje aplinkoje, kai grupėje aptarta informacija yra įtvirtinama gamtoje

(...įtvirtiname praeitą temą apie medžius... D3C; ...apkabinam Žemę...piešm pėdutes ir stengėmės apkabinti darželį... A7D; ...bandėm atrasti kai kuriuos medžius, juos įvardinti, nes darželyje mokėmės apie tai...C4E). Dėka pedagogo kūrybiškumo raiškos vyksta patirtinis vaikų mokymasis. Šių veiklų gamtinėje aplinkoje metu patirtis įgyjama veikiant, ir tokiu būdu užtikrinamas teorijos ir praktikos ryšys. Suprasti tam tikrus reiškinius mums padeda teorija, o naujos žinios ir supratimas patikrinami praktikoje. **Patirtinis mokymas (is)** yra integrali aktyvaus mokymo(si) dalis, nes jis vyksta tik tada, kai besimokantieji yra įtraukiami į tam tikrą veiklą, ją kritiškai reflektuoja ir analizuoja, o gautų rezultatų pagrindu įgyjama naudingų išvalgų (Barcelos, Jakimavičienė, 2021). Šindelařová, Simbartl (2020) atlikto tyrimo metu vaikams uždavė kontrolinius klausimus prieš ir po vykdomos patirtinės veiklos. Projekto pabaigoje vaikai žinojo visus atsakymus į pateikiamus klausimus. Anot autorių, tai įvyko dėl veiklos kintamumo, kurį jie suvokė visais pojūčiais ir suvokimo, kuris sąlygojo vaikų ilgalaikę atmintį.

Analizuojant tyrimo duomenis pastebėta, jog ikimokyklinio ugdymo pedagogų kūrybiškumas reiškiasi vaizduotės laisvumu ir jau esamų idėjų detalizavimu. Pedagogai grupėje tikslingai su vaikais kuria vizualiosios raiškos metu priemones, su kuriomis netradicinėje gamtinėje aplinkoje veikiama imituojant (...iš putplasčio pasidarėm žirgus... patys perlenkėme, susukome siūlais, paskui vaikai kūrybiškai rinkosi kas akis vienokias, kas kitokias, kas plaukučius vienokius, kas kitokius ir jodinėjom... B1A), jos tampa motyvuojančių veiklų atributais (...iš veltinio išsikirpome įvairių vabalėlių, skruzdėlyčių, boružėlių, žiogelių ir ta medžiaga limpanti, gera ir tiesiog visur primėtė: ant medžio kamieno, ant nusvirusių šakelių... ir su vaikais ėjome ieškoti...B1C) ar ieškoma panašumų ir skirtumų tarp sukurtų ir realių gyvūnų (...susitiko du vorai... iš kartono gaminome skirtingų emocijų voruikus... gilinomės į jų charakterį, nuotaikas... iš siūlų rišome kojeles... paskui su padidinamuoju stiklu ieškojome gyvų voruikų miške... B1C;).

Tiek Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2016), tiek Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015) akcentuojama vaikų veikla naudojant gamtinę medžiagą. Išvykų į gamtą metu vaikai renka pagaliukus, šakeles, lapus, kriaukles, gėlių žiedus (...rinkome lapus, gamtinę medžiagą, ją panaudojome grupėje... D4A; ...šventėm Jonines... gerai, kad buvo nuokalnė ir daug visokių žolių...C7A; ...renkame gamtinę medžiagą... D3C; rudeniniai lapai...Prisirinkom žydinčių gėlyčių, Joninių proga pinsime vainikus... D3D) ir tai panaudoja kurdami dailės darbelius (...lapus smagu džiovinti, dėti į knygas, po to kurti įvairius piešinius... C1A; ...prisirinkę kankorėžių ir šakelių kūrėme paukštėlius... B1C; ...prisirinkę lapų grupėje juos spalvinome... džioviname... C1C; ... iš gamtinės medžiagos kūrėme kompozicijas parodai... C3C; ...inkilėlius darant naudojome pagaliukus, įtvirtiname keturkampės, trikampės formos sąvokas... B1C). Vykdam šias veiklas ikimokyklinio ugdymo pedagogai kuria sudėtingas, painias, daugialypes idėjas.

Išvados

1. Ikimokyklinio amžiaus vaikai vaizduoja ne tai, ką mato, bet tai, ką yra patyrę ir žino. Pedagogai šią patirtį kaupia ir vizualinės raiškos gebėjimus ugdo įstaigos lauko teritorijoje, netoli ar šalia darželio esančiose aplinkose, gamtinėse aplinkose miesto teritorijoje ir nutolusiose dešimtis kilometrų nuo ugdymo įstaigos aplinkose. Organizuojant vizualinės raiškos veiklas šiose gamtinėse aplinkose pedagogų kūrybiškumas reiškiasi noru išbandyti naujus dalykus, drąsa prisiimant atsakomybę, aplinkos tyrinėjimu, klausimų kėlimu, idėjų ieškojimu, noru žinoti daugiau.

2. Ugdant vizualinės raiškos gebėjimus būtina prisiminti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas kurdamas mokosi. Pedagogo vaidmuo – ne tik turtinti vaiko patirtį, bet ir padėti realizuoti idėjas, kurti palankius ugdymo (si) kontekstus, vertinti kūrybos savitumą ir vaiko pastangas. Gamtinėse aplinkose yra sąlygos vaiko raiškai vaizdų kalba piešiant, tapant, lipdant, aplikuojant, štampuojant, konstruojant ir galimybė stebėti bei vertinti meno kūrinius. Organizuojant šias veiklas ikimokyklinio ugdymo pedagogo kūrybiškumas reiškiasi vaizduotės laisvumu, sugebėjimu fantazuoti, išrasti, pamatyti, būti išradingam bei originalių, kitokių idėjų kūrimo skatinimu.

3. Grupės ir gamtinės aplinkos sąsajos sietinos su įspūdžių gamtinėse aplinkose vizualiu perteikimu grupėje vykstančiose veiklose, taip pat su grupėje pradėtos veiklos tąsa gamtinėse aplinkose ir gamtinės medžiagos rinkimu bei naudojimu grupėje. Pedagogų kūrybiškumas derinant vizualinės raiškos ugdymą grupėje ir gamtinėse aplinkose reiškiasi lanksčiu požiūriu, mokėjimu pamatyti idėją iš

skirtingų perspektyvų, vaizduotės laisvumu, jau esamų idėjų detalizavimu, daugialypių idėjų kūrimu bei jausmų raiška.

Literatūros sąrašas

1. Apaydin, Ç. & Kaya, F. (2020). An analysis of the preschool teachers' views on alpha generation. *European Journal of Education Studies*. 6(11), 124-141.
2. Baltakienė, L. ir Povilaikienė, E. (2016). Patirtinio ugdymo nauda ikimokykliniame amžiuje. *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų rengimo problematika*, Tarptautinė mokslinė praktinė konferencija 26-32. Kauno kolegija. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/75821367.pdf>
3. Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
4. Burkhanova, I. Y., Drandrov, G. L., Ivanova, S. S., Stafeeva, A. V., Vorobyov, N. B., Balchugov, V. A. & Ignatyeva, E. V. (2020). Technological Support of Professional Self-Development of Teachers in the System of Lifelong Learning. *International journal of applied exercise physiology*, 9, 4, 117-124.
5. Çetin, Z. (2021). The effect of a modular art education programme on the personal-social development of preschool children. *South African Journal of Childhood Education SAJCE* vol.11 n.1 Johannesburg 2021 <http://dx.doi.org/10.4102/sajce.v11i1.941>. Prieiga per internetą: http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2223-76822021000100021
6. Clare, A. (2012). *Creating a learning environment for babies and toddlers*. Los Angeles: SAGE.
7. Cooper, A. (2015). Nature and the Outdoor Learning Environment: The Forgotten Resource in Early Childhood Education. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 3(1), 85.
8. Daukilas, S., Mičiulienė, R., Kovalčikienė, K. ir Kasperūnienė, J. (2016). Profesijos pedagogų veiklos turinys. *Profesinis tobulėjimas, identitetas, ugdymo turinio metodologija ir kokybė*. Kaunas: Aleksandro Stulginskio universiteto Leidybos centras.
9. *Dėl vaikų turizmo renginių organizavimo aprašo* (2005). LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas 2005 m. kovo 1 d. Nr. ISAK-330.
10. Eaton, S. E. (2018). *21 characteristics of 21st century learners*. Prieiga per internetą: <https://drsaraheaton.wordpress.com/2011/12/07/21st-century-learners/>
11. Grakauskaitė-Karkockienė, D. (2003). *Kūrybos psichologija*. Vilnius: VPU leidykla.
12. *Geros mokyklos koncepcija* (2015). Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1308. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/46675970a82611e59010bea026bdb259?jfwid=32wf90sn>
13. Yıldırım, G. & Akamca, G. (2017). The effect of outdoor learning activities on the development of preschool children. *South African Journal of Education*, Volume 37, Number 2, May 2017.
14. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas* (2016). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/01/Ikimokyklinio-amziaus-vaiku-pasiekimu-aprasas.pdf>
15. *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos* (2015). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
16. *Ikimokyklinio ugdymo programos gairės* (2023). Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. rugsėjo 4 d. įsakymas Nr. V-1142.
17. Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
18. Khanova, T. G., Belinova, N. V. & Vyalova, N. V. (2020). Development of preschool teachers' creative potential. *International Scientific and Practical Conference "Teacher Professionalism: Psychological and Pedagogical Support of a Successful Career" (ICTP 2020)*. Vol. 87, <https://doi.org/10.1051/shsconf/20208700068>
19. Kiewra, C. & Veselack, E. (2016). Playing with nature: Supporting preschoolers' creativity in natural outdoor classrooms. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 4(1), 70-95, Prieiga internetu: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1120194.pdf>

20. Little, H. (2021). Curriculum and pedagogy in the outdoors ECE Resources. Curriculum and pedagogy in the outdoors - THE EDUCATION HUB. Prieiga internetu: <https://theeducationhub.org.nz/curriculum-and-pedagogy-in-the-outdoors/>
21. Macijauskienė, A. ir Norvilienė, A. (2018). ALFA kartos vaikų bruožai ir ugdymo(-si) ypatumai: pedagogų nuomonė. *Scientific Research in Education*, Vol.2 2018, p.76-87.
22. Makarskaitė-Petkevičienė, R. (2018) Lauko edukacinės erdvės: idėjos ir naujos ugdymo galimybės. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė*. [Education Policy, Management and Quality]. 2018, vol. 10, no. 2, 75-90.
23. Neifachas, s. (2014). Mokymo(si) aplinkos kaitos politika: naujų tendencijų prielaidos ir raiškos kontekstai. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė*. 3(18), 8-26. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/101073>
24. Novaković, S. (2015). Preschool Teacher's Role in the Art Activities of Early and Preschool Age Children. *Croatian Journal of Education : Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. Vol. 17 No. Sp.Ed.1, 2015.
25. Pociūtė-Trotienė, G. (2017). *Lauko pedagogika darželyje „Aukštyn kojom“: nėra blogo oro, jei lauke įdomu!* Prieiga per internetą: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/dalijames-patirtimi/lauko-pedagogika-darželyje-aukštyn-kojom-nera-blogo-oro-jei-lauke-idomu/23934>
26. Stoykov, A. (2021). About the Personal Creativity of the Students to Become Teachers. *Revista de Tecnología de Información y Comunicación en Educación* • Volumen 15, N°2. Mayo-agosto Prieiga per internetą: <https://revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/view/367/341>
27. Šindelářová, V. & Simbartl, P. (2020). *Use of experiential learning in kindergarten*. https://www.researchgate.net/profile/Petr-Simbartl/publication/343419268_USE_OF_EXPERIENTIAL_LEARNING_IN_KINDERGARTEN/links/5f3ae617299bf13404cd409f/USE-OF-EXPERIENTIAL-LEARNING-IN-KINDERGARTEN.pdf
28. Šliažaitė, A. (2018). Žvilgsnis į mokymąsi kitose erdvėse. *Švietimo naujienos* Prieiga per internetą: <https://www.svietimonaujienos.lt/zvilgsnis-mokymasi-kitose-erdvесе/>
29. Šukienė, K. (2020). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio intelekto ugdymo/si galimybės dailės veiklose* <https://dspace.kaunokolegija.lt/handle/123456789/3525>
30. Veleva, A. (2012). *Pedagogy of creativity*. Printed Base Russe University. ISBN –978 –954 –712 –548 –3.
31. Turk, V. (2017). *Understanding generation alpha*. Hotwire The Global Communications Agency Report. Prieiga per internetą: <https://cnda.condenast.co.uk/wired/UnderstandingGenerationAlpha.pdf>
32. Barcelos, J. V., Jakimavičienė, A. (2021). Patyriminio ugdymo(-si) realizavimo galimybės lauko darželyje. *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybės gerinimas: situacija ir perspektyvos 2020. Mokslo straipsnių leidinys*. Kaunas: Kauno kolegija.
33. Vismantienė, R. (2016). Ikimokyklinio amžiaus vaiko ugdymo daile aspektai: vaiko raida ir gebėjimų ugdymas *Žvirblių takas*, 2016 p. 2-7. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1504090860802/J.04~2016~1504090860802.pdf>
34. Wilson, L. O. (2004). *Characteristics of highly creative people* (žiūrėta 2018-09-03). Prieiga per internetą: <https://thesecondprinciple.com/creativity/creativetraits/>

EXPRESSION OF CREATIVITY OF TEACHERS IN DEVELOPING THE VISUAL EXPRESSION ABILITIES OF PRESCHOOL CHILDREN IN NATURAL ENVIRONMENTS

Rima Ežerskienė, Rūta Tamašauskienė

Summary

Theoretical assumptions on the basis of which the empirical study was conducted:

- In the pursuit of developing children in innovative and creative manner, a preschool teacher himself must be creative. Creativity is associated with different characteristics and abilities of an individual.
- Development of visual expression skills is a particularly important area of expression of the teacher's creativity. Visual expression is the expression of the child in the language of images through painting, working with watercolours, drawing, sculpting, constructing, applying, printing, folding, cutting, etc.

- An authentic context that allows children to learn about themselves and the world is present in natural environments. Natural environment and natural materials of the most diverse shades motivate children to be active. It creates expected and at the same time changing spaces for children's activities.

Problematic issues:

- Which qualities of a creative teacher manifest in accumulating children's experience in various natural environments a guarantee of the success of creative activities?

- How does creativity of teachers manifest in organising visual activities in natural environments?

- Which qualities of a creative teacher are necessary in combining the development of visual expression in a group and in natural environments?

Objective – to analyse expression of creativity of teachers in developing the visual expression abilities of preschool children in natural environments.

Methodology of the study. The article has been prepared according to the study in which the methods of scientific literature analysis, focus group and content analysis were applied. The participants in the study were selected using a convenient selection method of non-probability sampling of qualitative research. Four study meetings of the focus group with preschool teachers of different nurseries-kindergartens of Klaipėda city took place. 23.8 percent of teachers and 26.2 percent of senior teachers participated in the study. Half (50 percent) of the participants in the study were teachers-methodologists. Nine to twelve respondents participated in each focus group study. 43 preschool teachers constitute the total sample of the focus group study. Informants in the text are coded by an institution, serial number of the informant, and by that in which natural environment the activity was carried out. During the study, the principles of the study ethics were followed.

Conclusions:

1. Preschool children depict what they have experienced and know rather than what they see. Teachers accumulate this experience and develop visual expression skills in the outdoor territory of the institution, in environments that are near/next to the kindergarten, in natural environments, when there is a need to travel by city transport, and in environments that are tens or hundreds of kilometres away from the institution. In organising visual expression activities in these natural environments, the creativity of teachers manifests itself in willingness to try new things, in courage to take responsibility, in exploring the environment, raising questions, looking for ideas, desire to know more.

2. In developing visual expression skills, it is necessary to remember that a preschool child is learning while creating. The teacher's role is not only to enrich the child's experience, but also to help him realize his ideas, create favourable contexts of education (self-education). In natural environments, there are conditions for the child's expression in the language of images through drawing, painting, sculpting, applying, stamping, constructing, and the opportunity to observe and evaluate works of art. In organising these activities, the creativity of preschool teacher manifests itself through freedom of imagination, the ability to fantasize, invent, see, to be resourceful, and through encouraging the creation of original, different ideas.

3. The interfaces between a group and natural environment are related to visual representation of impressions in natural environments in group activities, also to continuation of activities, that have been started in the group, in the natural environment, and to collection and use of natural material in the group. Creativity of teachers in combining the education of visual expression in a group and in natural environments manifests itself through flexible attitude, ability to see an idea from different perspectives, freedom of imagination, detailing of already existing ideas, creation of diverse ideas, and expression of feelings.

Keywords: creativity of teachers, visual expression, natural environments.